

TOOMAS LIIVILE – NÖÖPAUGULE JA INIMESELE!

(30. XII 1946–20. XII 2009)

Kalju Suure foto

Ma mäletan üsna hägusalt oma esma-kohtumist Toomas Liiviga, inimesega. Lihtsal põhjusel – see oli ikkagi esimesel kursusel, üks säärane sissejuhatav loeng... Hilisemaid kordi mäletan küll, palju ja selgelt.

Meie kursusele, meie kambale kujunes ta üheks inspireerivamaks kujuks ses elus, sel haridusteel ja kirjanduses, mis meile elada anti. Jah – sest nii mõnedki meist valisid oma elamise kojaks kirjanduse –, neid oli me kursusel vast rohkem kui mõnelgi teisel. Ning kibeduse ja kurbusega siin nüüd Tooma pääle mõeldes, tahan ma öelda kõigile haridusametnikele ja tähenärijaatele: õpetaja ülesanne on inspireerida ning innustada. Kui ta seda ei tee, on ta ebaõnnestunud, isegi kui kõik normid on täidetud, teaduspublikatsioonide punktid kokku löödud ja paberid parajalt määritud.

Toomas Liiv oli üks neist, kes ainuüksi oma olemisega andis mõista, et kirjandust ei saa teistmoodi võtta, kir-

jandusega ei saa teisiti tegelda kui armastusega. Noh, vahel ka vihaga, aga igal juhul kirglikult. Selge see, et ta polnud ametnikuhing, aga ei tea palju teisi paiku maailmas, kus see kujuneks takistuseks professoriameti pidamisel. Eks öeldi absurdsel nõukogude ajal, et eestlased on ju need, kes vene lollused saksa täpsusega ellu viivad. Nüüd oleme selle üle kandnud teistele „operatiivkeskustele” ning tulemus on taaskord sama – inspiratsiooni ja innu ja sisemise sära kadumine, hävimine.

Toomas Liiv toda sära kehastas, aga eks võtnud elu hoobid ta viimastest aastatest mingi lusti ja hoo, millest sääal varem pulbitses... Sellest ma rohkem kõnelda ei taha, aga välja pidin tolle ütlemata ning õppida võiksime siit küll.

Võrreldes nii mõnegi poeediga on Toomas Liivi ilukirjanduslik looming napp: tegelikult kolm iseseisvat luulekogu, pluss mõned tsüklid, pluss paar kuuldemängu ja proosapala. Aga vähe- magagi on end kirjanduslukku kirjutatud, tõsi – mitte alati nii stiilse käekirjaga!

Viimastel aastatel kirjutas ta haru- harva, aga meelsasti – ta ütles, et tore on, kui midagi tellitakse. Liivi jaoks ei olnud häbi poeeditööd teha, tellimuse peale kirjutada, pigem oli ta isegi uhke. Keele ja Kirjanduse ühele ankeedile, mis on lisatud ka „Luuletuste” (2003) lõppu, vastas ta, et „olen luuletusi kirjutanud „ametisunni” tõttu – pean neid kirjutama, sest olen luuletaja, olen institutsionaliseeritud (Kirjanike Liit!) luuletajaks, luuletama, minult kui luuletajalt oodatakse (tellitakse) luuletusi”. Seda uhkust – uhkust olla luuletaja ja kirjanik, kirjandusest mõtleja, ja pidada seda üheks olemasolemise, kultuuri ja rahvuse olemise tunnuseks –, seda uhkust me talt õppisime.

Liiv on ise siin-seal öelnud, et tema luule on sihilik vastuolemine poeetika-nõuetele... Muidugi ta valetab: oma kandilistesse stroofidesse on poeet peitnud vägagi poeetilist, nõtket, jazz'uliku vabavärssi, ent ka meetrilist luulet, riimitud värssse, mille piir on paigast nihutatud. Samas esineb ka jutustavat ja dialoogset, proosalikku värsikulgu, s.t et tehniliselt (kui mitte graafiliselt) on Liiv tegelikult väga mitmekülgne poeet, kelle iga poees lähtub ideest, kujundist, terviklikust mõttest.

Mõte, ütleme vanamoodsalt – sõnum, on Liivile peaaegu obsessioon. Kuigi vahel harva esineb ka erandlikumaid poeetilisi „triivimisi”, on reegliski see, et näeme tekstist: poeet pole seda enne kirjutama hakanud, kui ta teab, mida tahab meile öelda. Edasine on juba tehniline meisterlikkus, keele ja rütmika valitsemine, mis on Liivile loomuomane!

Muidugi ei ole ta nõnda leidnud enesele kohta *mainstream*'is, tolles kunstkuulub-rahvale ja lugeja-on-kuningas peavoolus. Me ei kohta rahvuslikus alateadvuses kuulsate rokkarite magushapusid versioone tema lüürikast, koolitahvli ees ei etelda just sageli ilmekalt ta värssse, kuigi võiks, seda materjali tas jagub, aga jah, too kooli-ilmekus on vist midagi muud, kui Liivi sügav sõnumlikkus ja intonatsioonitäpsust nõudev tekst eeldab.

Oma poeedikreedo, meelega valitud kõrvalseisjapilgu (sest üks ole siis ka ironia- ja huumorirelva mõnusam pruukida) sõnastab Toomas Liiv juba „Kase põlemises” („Närvitruk”, LR 1971) – sest mis on üks pintsak ilma nõõpauguta? Ja kui juba olla, siis olla üks paganama hää nõõpauk, üks suurejooneline nõõpauk. Ei, see pole lihtsalt sõnakõlks või ilus kujund, ma usun, et Liiv tahab läbi oma muige, igipüsiva muige, siin meile selgelt öelda, et...

Edasine on juba dialoog – dialoog aruka ja hää huumorimeelega lugejaga, dialoog selles mõttes, nagu ta näiteks „Fragmendis” (1981) räägib baaris

Hemingwayga, põmmutab temaga koos areenil härgi ning „Achtungis” (2000) vestleb maestro Crossiga – jah, viletsamas seltskonnas ei kujuta Liivi ettegi.

Kirjandusteadlane ja mõtleja Toomas Liiv mõtles ikka samamoodi vormist, mõtles novellist. Ei libisenud üle Tammsaarest, Tuglasest, Hindreyst ega Krossist, jõudis peatuda veel noorematelgi autoritel.

Tean, et paljudele ta meetod ei meeldinud, nii mõnigi autor tahtis hiljem seletada, mida ta „päriselt mõtles”. Aga Liiv oli täie südamega lugeja ega lasknud ennast häirida sellest, mida tekstis peidus polnud...

Kui Toomas Liiv Sirbile veel igal nädalal lookese kirjutas, tegi ta seda samamoodi nagu luuletaks. Ainult et leidis oma kujundi kirjandusloost, leidis tolle kõneldava mõnest kirjanduse sahtlinurgahämarast või kolikambriiulilt. Alati oli sääal miski põnev nõks sees ning need lood tõstsid tuju. See osa Liivi loomingust on veel kaante vahele maabumata. Saab tehtud!

Toomas Liivi kohal on praegu auk, isegi mitte nõõpauk, vaid mingi kasutum tühjuse vorm. Minu elus, mu luuleteadvuses küll, s.t tema kirjutatu on ju olemas ja ta ise on olemas, aga... Et „minu kuningriik pole siit ilmast”, siis ehk isegi ühes teises, paremas paigas. Ent meie elud on ikkagi veel Selle Ilma Isanda kätes, kurat on ikkagi veel vaid meis endis, on kaubamajas (vt „Achtung”) ja tühiasjades, neis muidugi ka.

Nõnda on meil vaja ikkagi õiget kurssi hoida, samme omaenese südame ja kirjanduse järele sääda. Ja selleks ongi meil vaja üht inspireerivat, iseteadlikku nõõpauku. Sellepärast ei lase me tost palituservast lahti. Eriti siin külmas talves, külmas-külmas, kus kirjutatan.

Nõnda nagu mõned vanamoodsad kojamehed ikkagi veel salaja liivatavad teid, tuleb vahel me hingi liivatada, et me ei libiseks, ei libastuks.

JÜRGEN ROOSTE